

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЗМІСТОВІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАГАЛЬНОТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ДО НАВЧАННЯ АВТОСПРАВИ СТАРШОКЛАСНИКІВ У 1950–1970 РОКАХ

Проаналізовано сучасні наукові доробки, в яких досліджено ретроспективні аспекти підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін. Розглянуто навчальні плани, що передбачали вивчення предметів із автосправи. Розкрито організаційні проблеми підготовки студентів на інженерно-педагогічних та фізико-математичних факультетах до навчання старшокласників автосправи загальноосвітньої школи в 1950–1970 рр.

Ключові слова: підготовка вчителя, автосправа, загальнотехнічні дисципліни, навчальні плани.

Постановка проблеми. Зміна соціально-економічного становища в державі, зокрема, збільшення кількості автотранспорту, періодична модернізація правил дорожнього руху та запровадження нових стандартів освіти вимагають удосконалення підготовки водіїв, а відповідно й вчителів автосправи. Важливо, щоб це відбувалося з урахуванням історичного досвіду.

Зростання вимог до підготовки шоферів у 1950–1970 рр. спонукало до розробки навчальних планів, удосконалення змісту та дидактичного забезпечення процесу навчання майбутніх учителів автосправи. Через відсутність структурної систематизації, а у деяких випадках і через зміну економічного та суспільно-політичного устрою наукові доробки другої половини ХХ ст. сьогодні не завжди використовуються. На початку ХХІ ст. є можливість проаналізувати історичний досвід організації підготовки вчителів, врахувати сучасний економічний стан, реалії освітнього простору та виокремити аспекти методичних доробок науковців, які ефективно можуть реалізуватися в умовах сьогодення.

Аналіз останніх досліджень. Значна увага ретроспективному розглядові підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін приділена у роботах А.В. Федорович, Б.В. Струганця, С.В. Онопченко, І.О. Шиманович та ін. Так, А.В. Федорович дослідила особливості навчання вчителів праці на загальнотехнічних факультетах [10], у дисертації Б.В. Струганця проаналізовано плани підготовки вчителів трудового навчання у педагогічних закладах України [8], у наукових студіях І.О. Шиманович розкрито аспекти політехнічної підготовки майбутніх учителів загальнотехнічних дисциплін [11], у наукових доробках С.В. Онопченко [3] це питання розкрито у контексті розвитку інженерно-педагогічної освіти в Україні, у дисертаційному дослідженні А.В. Педорича здійснено порівняння навчальних планів, де простежувалися аспекти підготовки вчителів автосправи [4].

Ретроспективний аналіз навчання «Автосправи» у загальноосвітніх школах здійснений у контексті дослідження трудової підготовки старшокласників такими науковцями, як М.В. Пшеничний, Д.Г. Крилов, В.В. Кузьменко та ін.

Мета статті – розкрити та охарактеризувати організаційні проблеми підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін до навчання автосправи старшокласників у 1950–1970 рр.

Завдання статті: проаналізувати сучасні наукові доробки, у яких розкриті аспекти ретроспективної підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін до навчання автосправи; розглянути навчальні плани педагогічних закладів тих спеціальностей, де простежувалися аспекти підготовки вчителів автосправи у 1950–1970 рр.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи еволюцію підготовки майбутніх учителів загальнотехнічних дисциплін до навчання автосправи старшокласників у другій половині ХХ століття, ми брали до уваги соціально-економічні фактори, навчальні плани відповідних спеціальностей вищих навчальних закладів (ВНЗ), а також наукові праці, в яких здійснено:

- історико-педагогічне дослідження навчання старшокласників предметів технічного спрямування;
- ретроспективний аналіз підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін (ЗТД).

У провідних дослідженнях, які стосуються підготовки майбутніх учителів ЗТД у другій половині ХХ ст., немає єдиної періодизації її еволюції. Ми вважаємо, що в якості окремого етапу підготовки вчителя ЗТД до навчання автосправи старшо-

класників слід виокремити 1950-ті – 1960-ті роки. Це припущення висуваємо, виходячи з таких міркувань:

- ✓ досліджуючи підготовку вчителів праці, А.В. Федорович виділила в окремий етап період із 1950 р. по 1970 р. у зв'язку із багатопрофільною підготовкою педагогів на фізико-математичних і природничих факультетах, запровадженням спеціальностей «фізика і праця», «електротехніка, машинознавство і фізика», «біологія і основи сільськогосподарського виробництва», «загальнотехнічні дисципліни і праця» [9, с.14-15].

- ✓ у процесі розвитку освітніх технологій у педагогічних ВНЗ О. І. Янкович виокремила в окремий період 1957–1970 рр. у хронологічних межах дослідження 1957–2005 рр. [12];

- ✓ у наукових працях О.В. Адаменко зазначено, що 1950–1960-і рр. – це етап накопичення емпіричного матеріалу в українській дидактиці [1];

- ✓ протягом 1950–1970 рр. мали місце такі соціально-економічні фактори підготовки вчителів автосправи, як модернізація правових відносин учасників дорожнього руху, збільшення кількості автотранспорту та закладів освіти, зростання потреби у водіях, політехнізація навчання.

Для перевірки об'єктивності твердження про те, що період 1950–1970 рр. слід вважати одним із етапів підготовки вчителів ЗТД до навчання автосправи старшокласників, проведемо дослідження змін у загальноосвітніх навчальних закладах та педагогічних ВНЗ.

На початку 50-х рр. ХХ ст. у суспільстві гостро зростала потреба в учителях середніх навчальних закладів. Тому було прийнято рішення: збільшити набір у педагогічні інститути в 1951–1955 рр. на 45% у порівнянні з набором у 1946–1950 рр. з метою забезпечення сітки шкіл (яка зростала) необхідною кількістю вчителів [5, с.734-735].

У цей період для розвитку освіти важливим було не тільки збільшення кількості навчальних закладів, а й зміни у змісті навчальної діяльності учнів. Для предметів технічного спрямування значну роль мало відновлення трудового навчання у 1954 р.

Окремі аспекти підготовки водіїв у школах простежуються з 1955–1956 навчального року, коли було запроваджено практикум із машинознавства, в якому було передбачено вивчення елементів автосправи. Під час цього Практикуму учні вивчали автомобіль протягом 48 годин у ІХ і 18 годин у Х класі міських шкіл. У сільських школах вивчали трактор протягом двох академічних годин на тиждень [8, с.5]. Тому закономірно постала проблема підготовки вчителя до навчання автосправи.

Науковцями з'ясовано, що протягом 1950–1970 рр. у школі викладали автосправу, як правило, педагоги, які пройшли підготовку на фізико-математичних і природничих факультетах. Там студенти набували політехнічних знань та вмій під час вивчення відповідних навчальних курсів, виконання практичних робіт у майстернях, проходження виробничої практики тощо [10, с.8-9]. Тому доцільно проаналізувати особливості запровадження на фізико-математичних факультетах фахових дисциплін, орієнтованих на підготовку майбутніх учителів автосправи.

До фахових ми віднесли предмети, якими передбачено вивчення будови та експлуатації автомобілів. Їх вивчали студенти педагогічних ВНЗ таких спеціальностей: «Вчитель математики, фізики і креслення» (з 1956 р.), «Вчитель фізики, виробничого навчання і креслення» (з 1956 р.), «Вчитель за-

гальнотехнічних дисциплін і трудового навчання» (з 1959 р.), «Вчитель загальнотехнічних дисциплін і праці» (з 1964 р.).

У досліджуваній період була зроблена перша спроба вирішення проблеми підготовки вчителів автосправи у педагогічних закладах. У 1956 р. запроваджено дисципліну «Машинознавство з автотракторним практикумом» у навчальний план «Вчитель математики, фізики і креслення» та предмет «Автотракторна справа» за спеціальністю «Вчитель фізики, виробничого навчання і креслення». Відповідно до цих навчальних планів був передбачений факультатив «Практикум з автомобільної справи».

Згідно з дослідженнями науковців факультативні дисципліни були введені у навчальні плани для підсилення фахової підготовки студентів і врахування їхніх індивідуальних запитів. У процесі навчання в інституті кожен студент повинен був прослухати не менше двох факультативів (за вибором), а за одним із них обов'язково скласти залік [6, с.220].

На законодавчому рівні запровадженню більш прагматичних дисциплін сприяли закони «Про зміцнення і зв'язок школи з життям і про дальший розвиток народної освіти в СРСР» від 24 грудня 1958 р. та «Про зміцнення і зв'язок школи з життям і про дальший розвиток народної освіти в Українській РСР» від 17 квітня 1959 р. У цих документах зазначено, що у школах необхідно організувати профільне навчання відповідно до місцевих умов. Учителів виробничого навчання готувати, як на спеціальних факультетах педагогічних інститутів, так і у технічних та сільськогосподарських вищих навчальних закладах [2, с.285-203].

Однак наявна система багатопрофільної підготовки педагогів на фізико-математичних факультетах не задовольняла тогочасне суспільство. Потрібно було збільшувати кількість ВНЗ, у яких готували б майбутніх учителів загальнотехнічних дисциплін.

Згідно із дослідженням С.В. Онопченко у 1959 р. Міністерством вищої і середньої спеціальної освіти була організована підготовча робота щодо відкриття нових загальнотехнічних та індустріально-педагогічних кафедр та факультетів у педагогічних ВНЗ [3, с.277].

Поряд зі зростанням кількості педагогічних навчальних закладів, де готували вчителів загальнотехнічних дисциплін, запроваджувалися нові спеціальності. Одним із головних завдань цього процесу було вдосконалення змісту навчальної діяльності студентів.

До наступного важливого кроку подальшої модернізації системи підготовки майбутніх учителів ЗТД доцільно віднести відкриття спеціальності «Вчитель загальнотехнічних дисциплін і трудового навчання» у педагогічних вищих навчальних закладах (1959 р.). Для майбутнього вчителя автосправи фаховою дисципліною був «Практикум з автомобіля, трактора і сільськогосподарських машин». Запровадження цього курсу сприяло підвищенню професійної компетентності майбутніх педагогів.

Проте кількість ВНЗ, де здійснювалась підготовка за спеціальністю «Вчитель загальнотехнічних дисциплін і трудового навчання» була невеликою. Так, згідно з дослідженням Б.В. Струганця, за цією спеціальністю на інженерно-педагогічних факультетах готували фахівців лише у двох закладах. У 28-ми ВНЗ України на фізико-математичних факультетах продовжувалася підготовка за спеціальністю «Вчитель фізики, основ виробництва і креслення» [7, с.16].

Після припинення існування інженерно-педагогічних факультетів у 1960–1961 навчальному році вчителів загальнотехнічних дисциплін готували на фізико-математичних факультетах за спеціальністю «Вчитель фізики і загальнотехнічних дисциплін».

Станом на 1961–1962 навчальний рік в УРСР вчителів ЗТД готували у 17 педагогічних інститутах (загальна кількість студентів – 5011 осіб), а у 1961–1962 н.р. – у 26 педагогічних інститутах (5854 осіб). Різно змінилася ситуація щодо підготовки таких фахівців у 1963–1964 н.р. А саме: усі ВНЗ припинили набір на перший курс за цією спеціальністю, кількість студентів зменшилася до 3535 осіб [7, с.17-18].

У наступні роки (починаючи з 1963 р.) вчителів автосправи для загальноосвітньої школи готували лише на фізико-

математичних факультетах за спеціальністю «Вчитель фізики і загальнотехнічних дисциплін». Також окремі аспекти підготовки вчителя автосправи простежувалися на суміжних спеціальностях: «Вчитель фізики і електротехніки», де не було дисциплін, безпосередньо пов'язаних із автосправою; «Вчитель фізики і технічної механіки», на якій було передбачено курс «Машинознавство і автотракторним практикумом».

Методичну підготовку здійснювали на таких дисциплінах, як «Методика викладання загальнотехнічних дисциплін», «Методика викладання професійного навчання», а також у процесі навчальної та виробничих практик.

Період 1956–1970 рр. ми віднесли до початкового етапу цілеспрямованої підготовки майбутнього вчителя автосправи загальноосвітньої школи, тому що тоді відбувалася широкопрофільна підготовка «універсального» вчителя фізики та технічних дисциплін.

На основі аналізу навчальних планів педагогічних ВНЗ і матеріалів дисертацій А.В. Педорича [4] та Б.В. Струганця [7] у таблиці 1 згруповано перелік фахових дисциплін для підготовки майбутнього вчителя автосправи у період 1950–1970 рр.

Таблиця 1

Підготовка вчителів загальнотехнічних дисциплін до навчання автосправи (1950–1970 рр.)

Рік	Спеціальність	Фахова дисципліна	Факультатив
1956	Вчитель математики, фізики і креслення	Машинознавство з автотракторним практикумом	Практикум з автомобільної справи
1956	Вчитель фізики, виробничого навчання і креслення	Автотракторна справа	Практикум з автомобільної справи
1959	Вчитель загальнотехнічних дисциплін і трудового навчання	Практикум з автомобіля, трактора і сільськогосподарських машин	Практикум по керуванню автомобілем
1963	Вчитель фізики з додатковою спеціальністю трудове навчання	Вчитель фізики та електротехніки	
		Вчитель фізики і технічної механіки	Машинознавство і автотракторним практикумом

Отже, назва спеціальності «Вчитель загальнотехнічних дисциплін» вперше з'явилася у навчальних планах у 1959 р. У 50-х – 60-х рр. ХХ ст. змінювалися не тільки найменування спеціальностей із підготовки вчителя ЗТД, а й фахові предмети для майбутнього вчителя автосправи.

У кінці досліджуваного періоду була прийнята постова Ради Міністрів СРСР від 14 січня 1969 р. «Про навчання учнів старших класів середніх загальноосвітніх шкіл автосправи». Відповідно потрібно було звертати більше уваги на підготовку вчителя автосправи для загальноосвітньої школи. Одним зі шляхів вирішення проблеми забезпечення закладів освіти кваліфікованими кадрами було залучення фахівців інших спеціальностей та здійснення їхньої перепідготовки в інститутах удосконалення кваліфікації вчителів. Разом з тим така перепідготовка була передбачена для педагогів тих шкіл, де навчання учнів автосправи мало розпочатися у наступні роки.

Питання забезпечення шкіл інструкторами з практичного водіння автомобіля та оплати їхньої праці, згідно інструктивного листа міністерства освіти від 17 березня 1970 р., вирішували так:

✓ штатні інструктори мали 7-годинний робочий день. Вони, крім проведення занять з навчання учнів практичного водіння автомобіля, зобов'язані були також завідувати майстернею для практичних занять з автосправи та навчальним гаражем (без додаткової оплати), доглядати за автомобілями та готувати їх до занять;

✓ позаштатні інструктори з навчання практичного водіння автомобіля залучалися у школи для роботи на умовах погодинної оплати у тих випадках, коли одна або кілька груп учнів, в кожній з яких не менше 35 осіб, не мала штатних інструкторів [6, с.72].

Таким чином період 1950–1970 рр. ми віднесли до початкового етапу підготовки вчителів ЗТД до навчання автосправи старшокласників. Досвід підготовки таких педагогів у ці роки слугував фундаментом для удосконалення змісту навчального процесу надалі.

Проведене дослідження дозволяє сформулювати такі висновки:

50-ті – 60-ті роки ХХ століття слід розглядати як окремих етап еволюції підготовки вчителів автосправи тому, що в це період:

- простежувалися спроби відшукати шляхи оптимізації організаційних і змістових аспектів підготовки вчителя автосправи;
- запроваджено факультатив «Практикум по керуванню автомобілем» практично в усіх навчальних планах педагогічних ВНЗ (виняток спеціальність «Вчитель фізики і технічної механіки»), де було передбачено вивчення окремих предметів із автосправи;
- набуто певний досвід підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін до навчання автосправи старшокласників загальноосвітньої школи.

Перспективи подальших досліджень: аналіз змісту та методичних аспектів підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін до навчання старшокласників автосправи у 1950–1970 рр.

Список використаних джерел:

1. Адаменко О.В. Розвиток педагогічної науки в Україні в другій половині ХХ століття (1950–2000 рр.) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / О.В. Адаменко. – Луганськ, 2006. – 46 с.
2. Збірник законів Української РСР і указів президії Верховної ради Української РСР : у 2-х т. / упоряд. З.К. Калинин ; за ред. Я.Я. Колутухи, Ф.Г. Борчука. – К. : Політвидав України, 1974. – Т. 1. – 740 с.
3. Онопченко С.В. Організація навчального процесу у закладах інженерно-педагогічної освіти у 50-ті роки ХХ ст. / С.В. Онопченко // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. – 2011. – Ч. II. – № 12 (224). – С. 273–279.
4. Педорич А.В. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання з профілю «Автосправа» : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Педорич Анатолій Володимирович. – Чернігів, 2006. – 301 с.
5. Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам : сб. документов / сост. К.У. Черненко и М.С. Смиртюков. – М. : Политиздат, 1968. – Т. 3: 1914–1952 гг. – 752 с.
6. Сборник документов по трудовому обучению / сост. Ю.П. Авечиров, С.М. Кулешев – М. : Просвещение, 1983. – 192 с.
7. Стешенко В. Становлення та розвиток професійної підготовки вчителів трудового навчання / В. Стешенко // Зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / гол. ред. М.Т. Мартинюк. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2010. – Ч. 3. – С. 215–225.

УДК 376-056.36-057.874

О. Д. Трегуб

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОБЛЕМНО-ОРІЄНТОВАНОМУ НАВЧАННІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розглядається застосування інформаційно-комп'ютерних технологій в проблемно-орієнтованому навчанні майбутніх учителів технологій. Показано на прикладі окремих задач хід вирішення проблемних ситуацій при вивченні дисциплін фізико-технічного напрямку. Охарактеризовано роль інформаційно-комп'ютерних технологій у навчанні студентів технічних спеціальностей.

Ключові слова: інформаційно-комп'ютерні технології, проблемне навчання, фізико-технічні спеціальності, освітній процес, проблемні задачі, проблемні ситуації.

Економічний стан країни та нові ринкові відносини поставили перед навчальними закладами освіти завдання в короткий термін надати студентам таких знань, щоб вони могли зайняти гідне місце в суспільстві і приносити йому максимальну користь. Одним з найважливіших напрямів вирішення цієї проблеми є інтенсифікація навчального процесу. Розробка і впровадження таких форм і методів навчан-

8. Струганець Б.В. Підготовка вчителів трудового навчання у вищих навчальних закладах України (1958-1994 рр.) : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Струганець Борис Володимирович. – Тернопіль, 1995. – 161 с.
9. Ткаченко В.И. Изучение автомобиля в школе (пособие для учителей) / В.И. Ткаченко ; под. ред. М.З. Акмалова. – Южно-Сахалинск : Советский Сахалин, 1957. – 130 с.
10. Федорович А.В. Підготовка вчителів праці у вищих педагогічних навчальних закладах України (друга половина ХХ ст.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Федорович Анна Василівна. – Дрогобич, 2007. – 252 с.
11. Шиманович І.О. Політехнічна підготовка майбутніх учителів трудового навчання у вищих навчальних закладах України (друга половина ХХ століття) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 «Теорія та методика навчання технологій» / І.О. Шиманович. – Чернігів, 2011. – 24 с.
12. Янкович О.І. Розвиток освітніх технологій в теорії та практиці вищої педагогічної освіти України (1957–2005) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / О.І. Янкович. – Тернопіль, 2009. – 40 с.

В. Б. Сопіга

Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка

ОРГАНИЗАЦИОННО-СОДЕРЖАТЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ОБЩЕТЕХНИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН К ОБУЧЕНИЮ АВТОДЕЛА СТАРШЕКЛАССНИКОВ В 1950-1970 ГОДАХ

Проанализированы современные научные труды, в которых исследовано ретроспективные аспекты подготовки учителей общетехнических дисциплин. Рассмотрены учебные планы, предусматривающие изучение предметов с автодела. Раскрыты организационные проблемы подготовки студентов на инженерно-педагогических и физико-математических факультетах к обучению старшекласников автоделу общеобразовательной школы в 1950-1970 гг.

Ключевые слова: подготовка учителя, автодело, общетехнические дисциплины, учебные планы.

V. B. Sopiha

Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University

ORGANIZATIONAL ASPECTS OF CONTENTS TRAINING OF TEACHERS IN GENERAL TECHNICS TO TEACHING HIGH SCHOOL STUDENTS IN AUTOMOBILE ENGINEERING DURING 1950-1970

Current research portfolio, which investigated the retrospective aspects of teacher training general technical disciplines is analyzed. The curricula that provide for the study of subjects of automobile engineering are considered. The organizational problems of students in engineering and teaching, physics and mathematics departments to learning automobile engineering for senior pupils at secondary schools in 1950-1970 are revealed.

Key words: teacher training, automobile engineering, general technical disciplines, curricula.

Отримано: 18.05.2013